

KİVDF

Layihənin istiqaməti:
"İctimai və dövlət maraqları"

Elm ardınca düşmək çox müqəddəs işdir. Bu yolu ağardan, bu yolu getmək istəyənin çox çətinliklərə dözməli olur. Peyğəmbərimiz qəbir evinə qədər öyrənməyi tövsiyə edirdi. Məhəmməd Peyğəmbər buyurub ki, Çin kimi uzaq bir ölkəyə getmək əzabına qatılmalı olsanız da, elm öyrənin. Heç təsadüfi deyil ki, Qurani-Kərimdə min dəfəyə yaxın elmdən, onun fəzilətlərindən söhbət gedir.

Həzrət Əli buyurub: "Elm möminin itmiş qazancıdır, hətta ikiüzlü şəxslərdə olsa belə, onu əldə etməyə çalışmalıdır". İmam Baqir (ə) bir hədisində buyurub ki, elmin zəkati odur ki, onu başqasına öyrədəsən. İslama görə, alimlər öz bildiklərini gizlətməməli, onu insanlara öyrətməlidirlər.

Belə bir tarixi məqamı xatırlatmaq yerinə düşər ki, XXI əsr YUNESKO tərəfindən "Təhsil əsri" elan olunub. Nə xoşbəxtlik ki, yeni əsrə - "Təhsil əsri"ne Azərbaycan xalqı müstəqil dövlət olaraq, özü də digər sahələrlə yanaşı, təhsil sahəsində beynəlxalq standartlara uyğun əsaslı islahatların dönməz xarakter alması şəraitində daxil oldu. Əslində yeni əsr Azərbaycanın milli təhsil tarixində islahatlar əsri kimi qalacaq. Azərbaycan təhsili güclü maddi-texniki bazaya, kadr potensialına malikdir. Bu sahələrdə əldə olunmuş nailiyyətlər dünyanın sivil ölkələri ilə müqayisə olunmağa layiqdir. Artıq ölkəmiz getdikcə Avropa təhsilinə daha sürətlə inteqrasiya olunur.

Dövlətimiz təhsilin inkişafına böyük diqqət və qayğı göstərir, təsadüfi deyil ki, müstəqillik əldə etdikdən sonra respublikamızda ilk köklü islahatlar aparılan sahələrdən biri təhsil olmuşdur. Qazanılmış nəticələr deməyə imkan verir ki, təhsilimiz düzgün yoldadır. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin "Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində islahatlar üzrə Dövlət Komissiyasının yaradılması haqqında" 30 mart 1998-ci il tarixində imzaladığı sərəncam, həmçinin 15 iyun 1999-cu ildə təsdiqlədiyi "Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində İslahat Programı" təhsil sahəsində islahatların uğurla həyata keçirilməsi, Azərbaycanda təhsil standartlarının yeni dövrün şərtlərinə uyğunlaşdırılması prosesinə böyük təkan vermişdir. İslahat Programının həyata keçirilməsi uğurla davam etdirilir, ulu öndərimiz Heydər Əliyevin arzuladığı kimi, təhsil sistemimiz müstəqil Azərbaycanımızın gələcək inkişafını təmin edəcək. Bu da Azərbaycan təhsilinin dünya təhsil sistemində inteqrasiya olunması ilə bağlı ölkə rəhbərliyinin təhsil sahəsində aparılan islahatlar çərçivəsində fəaliyyətlə bağlı qarşıya qoyduğu əsas tapşırıqla əlaqədardır.

Təhsilin məqsədi şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafını, müvafiq bacarıqların qazanılmasını təmin etməkdir, təlim bu məqsədə çatmaq üçün vasitədir. Əgər nəzərə alsaq ki, pedaqogika yalnız olanı təsbit etmir, həm də tələb olunan təhsil obrazını formalaşdırır, onda paradigmanın dəyişməsinin qaçılmaz olduğu aydın dərk edilir. Təhsilin məzmunu, onun fasiləsizliyi humanizm prinsipləri üzərində qurulub. Çünki təhsildə humanizmin dərəcəsi şəxsiyyətin, cəmiyyətin mədəniyyət səviyyəsini müəyyənləşdirir. Savadlı, lakin antihumanist insan, insanlığın əldə etdiyi ən dağıdıcı silahlardan da təhlükəlidir. Ancaq təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, hazırda planetin əhalisinin təxminən üçdə iki hissəsi müasir tələblərə cavab verməyən, yüksək pedaqoji, elmi və mədəni bazaya malik olmayan ölkələrdə yaşadıqlarından, təhsilin rolundan cəmiyyətin inkişafı üçün yüksək səviyyədə istifadə etmək imkanına malik deyillər.

Müasir dövrdə təhsildə aparılan islahatlar müəllimlərin üzərinə böyük məsuliyyət qoyur,

Şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafının təminatçısı

Cəmiyyətdəki inkişaf təhsil mexanizmlərinin düzgün qurulmasından asılıdır

interaktiv metodlar onun çətin olan vəzifəsini bir qədər də çətinləşdirir. Yeni metodlar dərş prosesində şagird fəallığının üstünlük təşkil etməsinə tələb edir. İnteraktiv təlim bir fikrin başqa fikirlərdən üstün olmasını istisna edir. Təlim materiallarının mənimsəmə prosesində müəllimlərin müştərək fəaliyyəti, onların fərdi töhfələrinin meydana çıxması, bilik, ideya, fəaliyyət üsullarının mübadiləsi deməkdir. Metod olaraq interaktivlik təlim prosesində müəllim və şagird arasında işin gedişindən - mövzudan, şərhə, dialoqdan, rollu oyundan həmin anda meydana çıxan yanaşma, izah, dialoq və s. mənalarda işlənilir. Bu anlayışın mahiyyətinə vurmaq üçün, ilk növbədə onun mənasını bilmək əhəmiyyət daşıyır. "İnteraktiv" termini "dialoq", "qarşılıqlı əlaqədə fəaliyyət göstərmək" və ya "qarşılıqlı əlaqəyə əsaslanan", "bərpa", "tamamlanan" kimi dərk edilir.

Bütün elm sahələrində, o cümlədən sosiologiyada, eləcə də pedaqogikada inteqrasiya önəmli yer tutur. Ona görə də, pedaqogikada bu termindən daha çox istifadə edilməkdədir. İnteqrasiya təhsilin bütün struktur elementləri

başla düşür. Adətən, müəllim daima şagirdlərlə, bütövlükdə siniflə münasibətdə olur. Həmin münasibətlər onun təlim, tərbiyə, təşkilatı proseslərindəki praktik fəaliyyətində inkişaf edir. Prosesi təmin etmək üçün müəllimin pedaqoji fəaliyyət zamanı baş verən çətinliklərin qarşısını almağa imkan verən münasibətləri yaratmağa hazır olması zəruridir. Yüksək intellektə malik insan kapitalının formalaşması və güclü iqtisadiyyatın qurulmasında təhsilin indiki qədər əhəmiyyəti heç bir zaman olmayıb. Təsədüfi deyil ki, ölkə başçısı tərəfindən istedadlı uşaqların yaradıcılıq potensialının inkişafı üzrə Dövlət Programı hazırlanıb, təsdiq edililib və hazırda uğurla həyata keçirilir.

Müəllim adını alanların məvacibləri də artırılmalıdır. Yaxşı olar ki, yaxın gələcəkdə orta məktəb müəllimləri imtahan verib, öz fəaliyyətləri üçün lisenziya alsınlar, lisenziya müəllimlərə daimi verilməsin. Müəllim lisenziyanı yeniləmək üçün daim öz üzərində işləməli, kvalifikasiyasını artırmalıdır. Müəllimlərə lisenziya verildə yeni fəaliyyətə başlamaq istəyənlər şəxslərlə yanaşı, artıq müəllim işləyənlər

var iş prinsipində. Bu günün işini elə bu gün gör. Həyatı mənalandıran tək o həyatı yaşayan deyil, həm də o həyata rəvnəq verən kimlər və nələrdi. İşin uğurlu alınmasında bunlar mühüm şərtlərdir. İş görən bir və ya bir neçə nəfərdir, amma o icrada çox tərəfmüqabil olur, hər kəsin də bir məsuliyyəti və cavabdehliyi. Hər bir müəllim gerek yetirmələrinin simasında öz davamçısını görə bilsin. Məktəbdə praktik psixoloqun səmərəli fəaliyyəti üçün əlverişli şərait yaradılmalıdır. Pedaqoji şuralarda ayrı-ayrı məsələlər müzakirə olunarkən praktik psixoloqun rəyi ekspert qiymətləri kimi dəyərləndirilməlidir. Məktəbdə praktik psixoloqun imicinin yaradılmasında məhz məktəbin direktoru və onun müavinləri əsas rol oynamalıdır.

Məktəbdə "Açıq qapı" günlərində valideynlərin dərş prosesində iştirakı təhsilin keyfiyyətinin yüksəlməsinə, eyni zamanda sinfin idarə olunmasında müəllimə yaxından kömək edir. Hər bir valideyn övladının sinifdə aktiv və ya passiv olduğunu, habelə şagirdlər üçün müəllim tərəfindən yaradılmış öyrədici mühiti, dərşin hansı səviyyədə öyrədilməsi ilə yaxından tanış olurlar.

Valideynlər təhsilin sifarişçisidir, buna görə də valideynlər özlərinin təlim-tərbiyədə rolunu dərk etməlidirlər. Əfsus ki, bu gün bütün valideynlər belə deyil. Valideynlər cəmiyyətdə böyük bir qüvvədir və uşağa daha çox təsir edə bilirlər. Demək olar ki, bu gün hələ də Azərbaycanda valideyn hərəkəti formalaşmayıb. Valideyn hərəkətinin formalaşması üçün cəmiyyətdə gedən proseslərə biganə qalmaq lazımdır. Uşağa görə ən böyük məsuliyyəti valideynlər daşıyır, o uşağın məktəbi ilə maraqlanmalıdır. Sovet dövründə uşağı məktəbə verirdilər və sonra necə böyüyəcəksə, valideyn bilmirdi. Bu cür yanaşma ilə təhsilin səviyyəsini bundan artıq görə bilmərik.

Valideynlər məktəblərdəki yeniliklərdən xəbərsizdirlər. Uşaqlardan daha çox çalışmağı tələb etmək əvəzinə gedib direktordan xahiş-minnət edirlər ki, uşağıma şışirdilmiş qiymət yazılsın. Əgər bu uşaqlar buraxılış imtahanını keçibse, attestat alıbsa, niyə onların göstəricisi 50 faizdən yuxarı olmasın? Bunu nəzərə alaraq demək olar ki, valideynlər də məsuliyyət daşıyır. Təhsil qanununun ən vacib istiqaməti ali məktəb müəssisələrinin ailələrlə əlaqələrinin gücləndirilməsi və valideynlərlə birgə işidir.

Təəssüf ki, bu gün valideynlərimiz məktəbi yalnız "ali məktəbə daxil olmaq pilləsi" kimi qəbul edirlər. Valideynlər çox vaxt yaddan çıxarırlar ki, məktəb gələcək nəslin formalaşdırılması üçün bir məkandır. Gənclərdə, gələcəkdə alacağı peşəyə sevgini ailə formalaşdırmalıdır. Bu peşənin rüşeymlərini məktəb və ailə bilir, görür, müşahidə edir, amma bəzən bu sahədə ona yardımçı ola bilmir. Müəllim tədris müddətində ona düzgün istiqamət verməli, peşəyə münasibət formalaşdırmalıdır.

Hər bir insanın öz fikirlərini azad ifadə etmək hüququ var. Eyni zamanda biz fikirlərimizin dinlənilməsinə ehtiyac duyuruq. Uşaqlar dinlənməklə onların öz fikirlərini sərbəst söyləməsinə stimül yaradır və şəxsiyyət kimi formalaşmasına kömək edirik. Uşaqların fikirlərinə düzgün istiqamət vermək müəllimlərin üzərinə düşür və eyni zamanda onlardan böyük məsuliyyət tələb edir. Yeni təhsil quruculuğunda valideyn-müəllim əlaqələri, sadəcə yığıncaqlarda passiv iştirak etmək, informasiya toplamaq yox, əsl mənada, övladının təəssübkeşi olan sosial şəxslərin fəaliyyəti kimi qurulmalıdır.

İslam Əsgəroğlu

nə aid olduğundan son dövrlərdə "inteqrativ təlim", "inteqrativ dərş", "inteqrativ fənn" və s. anlayışlar da işlənilir. Eyni zamanda inteqrativ təlimə xüsusi pedaqoji texnologiyalardan biri kimi yanaşılır.

Hətta təhsil, savad, diplomlu kadrların kəmiyyət göstəricisi də ölkənin yeganə rifah göstəricisi deyil. Əsas məsələ insan resurslarının intellektual kapitala çevrilməsini təmin edən keyfiyyətə dəyişikliklərə nail olmaqdır. Bu gün maddi sərvətlərin ixracı intellekt ixracı ilə bərabər gəlir gətirir. Məlumdur ki, Hindistanda proqram təlimatçıları, ölkəyə Rusiyada neftin gətirdiyindən çox gəlir gətirir. Bu, bizim ölkə üçün də xarakterik ola bilər.

Çində ibtidai təhsil pulsuzdur. Valideynlər hər semestr övladlarının təhsil aldığı məktəbə az miqdarda pul ödəyirlər. Bu məbləğ uşaqların kitab, nəqliyyat, qida, məktəblərin qızdırılma ehtiyaclarının ödənilməsi üçün nəzərdə tutulur. İsraildə 6 yaşdan tutmuş 16 yaşadək olanların təhsil almaları məcburidir. Məktəblərdə təlim üç mərhələdə aparılır: ibtidai (1-6-cı siniflər), orta (7-9-cu siniflər) və gimnaziya (10-12-ci siniflər). Bütün məktəblər birmövbelidir və iş saati 15-də qurtarır. İsraildə məktəblər üçün vahid dərşliklər yoxdur. Dərşlikləri müəllimlər özləri də yazı bilər və ya müxtəlif vəsaitlərdən istifadə edə bilirlər.

Müəllim üçün xarakterik olan keyfiyyətlərdən onun təvəzökarlıq və özünə qarşı tələbkarlığını da qeyd etmək lazımdır. Bunlar həqiqi müəllimə xas olan müsbət keyfiyyətlərdəndir. Təcürbəli müəllim nə qədər müvəffəqiyyət qazansa da, hələ iş görmək lazım gəldiyini

lən imtahandan keçirilməsi fərqli olmalıdır. Müəllim işləyənlər müəyyən müddətdən sonra peşəkarlıq imtahanından keçsin ki, bunun əsasında da onlara müəyyən kateqoriyalar verilsin. Peşə üzrə attestasiya fundamental xarakter alsın, diplomlulardan nə qədər işləyib-şləməyən deqiqləşər. Doğrudur, indi diplom iş yeri mütənasib halda deyil, bunun üçün proporsiya itib, tələb-təklif nizamı pozulub.

Müasir dərşliklər nəzəri biliklərlə yanaşı, praktik işlərlə, şagirdi düşündürən tapşırıqlarla zəngindir, eyni zamanda inteqrativlik xüsusiyyətinə malikdir. Buna görə də, bugünkü müəllim öyrənməyi öyrədən, eyni zamanda bacarıq və vərdişlər formalaşdırın bir şəxs olmalıdır. Məktəb elə bir mexanizmdir, mənim fikrimcə, onun düşünən beyni direktordur, amma müəllim potensialı, müəllim korpusu burda əsas amildir. Bir şah öz oğlunu məktəbə verdi, bir qızıl lövhənin üstündə bu sözləri yazdı: "Müəllimin əziyyəti atanın məhəbbətindən yaxşıdır."

Cəmiyyətdəki inkişaf təhsil mexanizmlərinin düzgün qurulmasından asılıdır. Konkret mənada təhsil özünün nailiyyətlərinə görə, həmişə müəllim şəxsiyyətinə daha çox borcludur. Müəllim hazırlığında, xüsusən ilkin müəllim hazırlığında aparılan işlər ardıcıl və sistemli olmalı, elmi-pedaqoji araşdırmalara əsaslanmalıdır. Yaxşı haldır ki, təhsil islahatı dövründə həyata keçirilən mühüm tədbirlərdən biri də müəllim hazırlığı ilə bağlı olmuşdur. Hamı üçün bir me-

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyəsi əsasında hazırlanıb.